C O P E
Member since 2019
JM14482

Arkadiusz Wąsiński*
Kamila Rzosińska**

Świadomość faktu aborcji w rodzinie jako czynnik kształtujący doświadczenie biograficzne dorosłej kobiety

Abstrakt

W artykule podjęto analizę fenomenu społecznego kontekstu aborcji rozpatrywanego w przestrzeni relacji rodzinnych. Celem badania zrealizowanego w podejściu jakościowym jest uchwycenie subtelnych znaczeń aborcji jako wydarzenia wpływającego na jakość funkcjonowania rodziny. Szczegółowy aspekt badań odnosi się do aborcji jako czynnika kształtującego doświadczenia biograficzne dorosłej córki i jej relacji z rodzicami. W tekście podjęto dyskusję nad strukturą kategorii wygenerowanych z materiału badawczego, a także dwoma wymiarami przedmiotowej problematyki, na którą składają się: aborcja jako doświadczenie biograficzne oraz znaczenie świadomości faktu aborcji brata/siostry dla jakości relacji rodzinnych Narratorki. We wnioskach zwrócono uwagę na społeczny i egzystencjalny wymiar aborcji, a także na jego znaczenie w stymulowaniu autokreacyjnej pracy nad sobą, ukierunkowanej na duchowy rozwój Narratorki.

Słowa kluczowe: aborcja, relacje rodzinne, doświadczenie biograficzne, rozwój osobowy.

Artykuł otrzymano: 20.02.2024; akceptacja: 5.04.2024.
* Uniwersytet Łódzki.
** Centrum Psychologiczno-Pedagogiczne Futurum w Łodzi.

https://doi.org/10.18778/2450-4491.19.08

The Awareness of Abortion in the Family as a Factor Shaping the Biographical Experience of an Adult Woman

Abstract

The article analyses the social context of abortion and its impact on family relations. The purpose of the research, carried out in a qualitative approach, is to capture the subtle aspects of abortion as an event that affects the quality of a family's functioning. A detailed aspect of the research refers to abortion as a factor shaping the adult daughter's biographical experiences and her relationship with her parents. The text discusses the structure of categories generated from the research material, as well as two aspects of the subject matter, which include: abortion as a biographical experience, and the importance of the awareness of the fact of a sibling's abortion for the quality of the Narrator's family relationships. The research conclusion draws attention to the social and existential dimension of the abortion experience, as well as its importance in stimulating the Narrator's self-creative work on her spiritual development.

Keywords: abortion, family relation, biographical experience, self-development.

Wprowadzenie – różne aspekty dyskursu wokół aborcji

Współcześnie aborcja polaryzuje debatę społeczną, która toczy się równolegle na wielu płaszczyznach, m.in. filozoficznej, religijnej, medycznej, biologicznej, prawnej, psychologicznej, socjologicznej (Ciepły 2014; Harrington 1971; Król 2014; Poglądowa et al. 2013; Stankiewicz 2010). Rozbieżność stanowisk czyni ją przedmiotem żarliwego i zarazem niekonstruktywnego sporu, osadzonego bowiem w różnych paradygmatach prowadzonego dyskursu: humanizmu chrześcijańskiego i utylitaryzmu (Filipiuk 2023; Szymczyk 2008). Sporu, który odwołuje się z jednej strony do światopoglądowej argumentacji ugruntowującej odmienne stanowiska w kwestii natury ludzkiego istnienia, a w tym kontekście do statusu ontycznego nienarodzonego dziecka i powinności moralnych kobiety wobec niego (Picker 2007), z drugiej strony zaś do etycznych i prawnych rozstrzygnięć określających różne warianty dopuszczalności aborcji (Ciżyńska 2017; Desperak 2003; Singer 2007). Praktycznym aspektem toczącej się debaty jest zgoła odmienne rozumienie roli państwa w jakości moderowania tego sporu i kształtu systemu prawnego w sankcjonowaniu rozstrzygnięć uznanych przez ustawodawcę za obowiązujące (Szczepaniec 2013).

Nie sposób nie dostrzec społecznie wyrażanego pragnienia usankcjonowania wyraziście propagowanych poglądów na temat aborcji, manifestujących się w skrajnie odmiennych stanowiskach wobec aborcji środowisk *pro-life* i *pro-choice* (Crawley et al. 2009; Wejbert-Wąsiewicz 2011). Polaryzujący charakter sporu czyni praktycznie niesłyszalnym głos środowisk prezentujących stanowiska kompromisowe w toczącym się dyskursie (Wejbert-Wąsiewicz 2014). Przed-

miot konfliktu sprowadza się w praktyce do definiowania momentu inicjującego początek ludzkiego życia, rozumianego jako bytu osobowego oraz dylematów moralnych kobiet związanych z nieodwracalnymi konsekwencjami ich rozstrzygnięć w zakresie gotowości lub braku gotowości do terminacji ciąży (Szczepaniec 2013). Środowiska *pro-life* koncentrują uwagę na etycznych aspektach tego wyboru, przyjmując w swoim stanowisku za kluczowe uznanie wartości życia jako źródła moralnej powinności kobiety do zrodzenia z siebie człowieka. Ruchy *pro-choice* eksponują z kolei kwestię praw człowieka, gwarantującą kobietom wolność w samodecydowaniu o własnym życiu, w tym również do ewentualnego przerwania niechcianej ciąży.

O randze współczesnej debaty dotyczącej zakresu dopuszczalności aborcji w polskich realiach społeczno-politycznych świadczy fakt masowych – pomimo trwającej pandemii Covid-19 – demonstracji ulicznych, będących protestem przeciwko wprowadzaniu w 2020 r. rozwiązań zaostrzających polskie prawo antyaborcyjne (Pupavac 2022). Warto podkreślić, że restrykcyjny charakter nowych uregulowań wzbudził lęk przed zajściem w ciążę i zarazem brak zgody na wprowadzane zmiany wśród znaczącej części populacji kobiet. Co więcej, znacząco wzmocniły atrakcyjność przekazu antyaborcyjnego środowisk *pro-choice* (Grabowska 2023).

W dyskursie aborcyjnym często abstrahuje się od realiów życia rodzinnego, sąsiedzkiego, a także towarzysko-koleżeńskiego kobiety rozważającej ewentualne przerwanie ciąży. Uwzględnienie społecznego kontekstu aborcji odsłania jej potencjalne znaczenie nie tylko dla jakości funkcjonowania kobiety decydującej się na przerwanie ciąży, ale też dla osób z jej bliskiego i dalszego otoczenia społecznego. Przyjęcie perspektywy systemowego charakteru rodziny uwyraźnia wzajemną zależność współtworzących ją podsystemów (Cox, Paley 2003). Uwzględnienie rodziny jako zintegrowanego systemu współzależności skłania zatem do uznania, że aborcja potencjalnie nie jest obojętnym zjawiskiem dla jakości funkcjonowania pozostałych jej członków. Stanowi bowiem wydarzenie kształtujące relacje między jej członkami współtworzącymi różne podsystemy rodzinne w układzie wewnątrzpokoleniowym (małżonkowie, partnerzy, rodzeństwo, dziadkowie) i międzypokoleniowym (rodzice–dzieci, dziadkowie–dzieci, dziadkowie – „rodzice" w rozumieniu ich dorosłych dzieci). Można więc założyć, że aborcja staje się w systemie rodzinnym potencjalnym obciążeniem zarówno we wzajemnych relacjach, jak i w indywidualnym rozwoju jej członków (Krupa 1997; Szuryga-Kołacz 2013) .

Analiza materiału badawczego prezentowanego w niniejszym artykule jest ukierunkowana na społeczny kontekst aborcji w przestrzeni relacji rodzinnych. Badanie to nie wpisuje się w dyskurs mający doprowadzić do rozstrzygnięcia za lub przeciw aborcji. Jego celem jest bowiem próba uchwycenia subtelnych aspektów aborcji w rodzinie, jako wydarzenia kształtującego doświadczenia biograficzne dorosłej kobiety, rozpoznawanego w szerokim planie całego życia.

Nota metodologiczna badań własnych

Problematyka badawcza ogniskuje się wokół znaczenia faktu aborcji w rodzinie dla kształtowania się doświadczeń biograficznych najmłodszej córki i jej relacji z rodzicami. Nowe ujęcie wspomnianego zagadnienia polega na próbie rozpoznania znaczeń nadawanych faktowi aborcji z perspektywy dziecka wprowadzonego w tę rodzinną tajemnicę. Walorem podjętych badań jest możliwość uchwycenia ważności tego wydarzenia w rekonstruowaniu struktury doświadczeń biograficznych Narratorki (Lalak 2010; Skibińska 2006). Już bowiem jako dziecko nadała mu ona znaczenie biograficzne, z którym w różnych sytuacjach życiowych i na kolejnych etapach życia wielokrotnie się konfrontowała. Nie jest ono dla niej obojętne także na obecnym etapie życia (ma 43 lata). Podejmuje bowiem wysiłek autorefleksyjnego namysłu ukierunkowanego na samopoznanie, samookreślenie i samorozumienie nad jego znaczeniem we własnym życiu i podejmowanych w nim wyzwań (Nowak-Dziemianowicz 2007; Ostaszewska 2014).

Należy dodać, że kategorię doświadczenia biograficznego utożsamiamy z autorefleksyjnym odniesieniem się Narratorki do znaczeń ukrytych w konkretnych zdarzeniach, sytuacjach, przeżyciach. Odniesienie się do nich uruchamia wówczas proces uczenia się biograficznego, który pozostawia ślad w rekonstruowanej strukturze biograficznej (Solarczyk-Szwec 2015: 124). Proces ten wiąże się z nieustannym rozpoznawaniem siebie w perspektywie tego, co było treścią indywidualnych przeżyć i czemu obecnie Narratorka nadaje znaczenie, oraz co uznaje za wartościową perspektywę kreowania osobistego projektu w przyszłości.

Badania zrealizowano w podejściu jakościowym, paradygmacie interpretatywnym (Bednarz- Łuczewska, Łuczewski 2012; Urbaniak-Zając, Piekarski 2022; Lalak 2010), metodzie studium przypadku, technice wywiadu swobodnego mało ukierunkowanego (Bednarz-Łuczewska, Łuczewski 2012; Konecki 2000; Silverman 2008). Analizę pozyskanych danych jakościowych zrealizowano w oparciu o zasadę 3K, zakładającą następującą sekwencję postępowania analitycznego: kodowanie, konstruowanie struktury kategorii na podstawie wygenerowanych kodów, konstruowanie konceptów z wygenerowanych kategorii (Lichtman 2014). W tak ujmowanym postępowaniu analitycznym koncepty stanowią finalny etap analizy danych jakościowych. Skonstruowanie w niniejszym badaniu struktury kategorii i konceptu zrealizowano w kilku etapach:

- kodowania inicjalnego tekstu transkrypcji wywiadu i rewizji tego kodowania (rekodowania) w celu wypracowania systemu kodowania stosowanego w analizie całego materiału badawczego,
- porządkowania kodów grupy pod względem kontekstów znaczeniowych, które ma na celu generowanie wstępnych kategorii opisowych oraz ich modyfikowanie (Bogdan, Biklen 2007; Patton 2015),

– grupowania kategorii opisowych, prowadzącego do opracowania na ich podstawie listy kategorii wyjaśniających, służących teoretycznemu rozpoznaniu problematyki badawczej i zarazem wyczerpujących wyłonione zakresy treściowe listów,
– przejścia od kategorii wyjaśniających do konceptu, traktowanego jako końcowy etap interpretacji sensów odsłaniających wielokontekstową perspektywę odniesień Narratorki do fenomenu aborcji brata/siostry, znajdujących wyraz w złożonej strukturze doświadczeń biograficznych rekonstruowanych na kolejnych etapach jej życia.

W procesie analizy jakościowej zastosowano triangulację badaczy (Bans-Akutey, Tiimub 2021; Denzin 2007), których doświadczenia zawodowe były kształtowane w różnych środowiskach zawodowych – akademickim i terapeutycznym, specjalizującym się we wspieraniu dzieci i ich rodzin.

Przeprowadzone badanie ma walor poznawczy i też terapeutyczny. Narratorka, darząc zaufaniem osobę prowadzącą wywiad, odsłoniła świat osobistych wydarzeń i przeżyć, przedstawianych z perspektywy autokreacyjnej pracy nad sobą, traktowanej jako źródło strategii radzenia sobie z trudami życia. Zaistniała w tym kontekście sytuacja komunikacyjna może być postrzegana jako istotny czynnik terapeutyczny (Lewandowska-Tarasiuk, Lichański, Mossakowska 2016).

Wywiad z Narratorką przeprowadzono z zachowaniem zasad etycznych badań jakościowych (Silverman 2008; Urbaniak-Zając, Piekarski 2022). Narratorka, kierując się chęcią podzielenia się własnymi doświadczeniami biograficznymi, udzieliła z własnej woli wywiadu, ustalając samodzielnie miejsce i termin jego przeprowadzenia. Badanie odbyło się w wybranym przez Narratorkę miejscu w kwietniu 2023 roku. W ramach spełnienia warunku anonimizacji danych osobowych zmieniono w transkrypcji wywiadu imiona Narratorki i osób przywoływanych w jej wypowiedziach, a także inne dane wrażliwe. Narratorka zapoznała się z transkrypcją wywiadu i ją autoryzowała.

W ramach spontanicznego autoopisu, Narratorka wskazała na kluczowe jej zdaniem cechy własnego statusu społecznego osiągniętego (nabytego), sytuacji małżeńsko-rodzicielskiej i aktywności zawodowej. Do kluczowych cech statusu społecznego osiągniętego Narratorka zaliczyła fakt bycia żoną, matką trojga dzieci: Krzyśka (13 lat), Laury (9 lat) i Karola (4 lata), a także posiadanie wykształcenia z zakresu pedagogiki i architektury krajobrazu. Istotnymi dla Narratorki wyznacznikami sytuacji małżeńsko-rodzicielskiej są trwałość związku małżeńskiego (jak podkreśla – pierwszego) i stabilność relacji małżeńskiej, której nie zachwiał fakt niepełnosprawności intelektualnej najstarszego syna. Innym aspektem doświadczania na co dzień wspomnianej stabilności relacji małżeńskiej jest również prowadzenie od wielu lat wspólnie z mężem firmy.

Świadomość faktu aborcji brata/siostry jako czynnik kształtujący doświadczenia biograficzne Narratorki

Analiza materiału badawczego odsłania subtelne aspekty osobistego odniesienia się Narratorki do faktu aborcji brata/siostry, mającego miejsce w okresie poprzedzającym jej przyjście na świat. Fakt ten wzbudził w Narratorce wewnętrzne poruszenie, którego ślad w świadomości nie zacierał się wraz z kolejnymi zdarzeniami życiowymi, lecz stawał się na kolejnych etapach rozwoju coraz ważniejszym dla niej wydarzeniem, kształtującym ją samą. Wbrew woli rodziców Narratorki, fakt aborcji przeniknął do świadomości ich córki, która nadała mu osobiste znaczenia. Przestał być więc wyłącznie elementem ich biografii indywidualnych oraz małżeńskiej, stając się za sprawą babci Narratorki i samej Narratorki elementem biografii rodzinnej. Choć wspomniany fakt aborcji miał miejsce około dwa lata przed narodzinami Narratorki, więc formalnie nie miał z nią związku, jednak przekazana Narratorce informacja o tym wydarzeniu wzbudziła w niej głębokie wewnętrzne poruszenie. Informacji tej Narratorka nie zbagatelizowała, nie wyparła, lecz nadała istotne znaczenie z uwagi na skrywane dojmujące cierpienie spowodowane poczuciem odrzucenia przez rodziców. Sytuację rozmowy z babcią, w której dowiedziała się jako sześciolatka o fakcie aborcji brata/siostry, można odczytywać jako przełom biograficzny. Odtąd aborcja brata/siostry nie jest już faktem biograficznym w życiu rodziny Narratorki, a staje się specyficznie rozumianym i przeżywanym jej doświadczeniem biograficznym, kształtującym jej indywidualną biografię.

Świadomość faktu aborcji brata/siostry odcisnęła się na sposobie myślenia Narratorki o sobie, kształtując jej stosunek do siebie, swoich bliskich oraz poczucie wartości i sensu własnego życia. Ujawniające się konteksty przywoływania aborcji nie stanowią bowiem odniesień do wyobrażeń Narratorki dotyczących cech osobowych nienarodzonego brata lub siostry, utraconej perspektywy rozwijania relacji braterskiej/siostrzanej czy też nowych jakościowo realiów życia wspólnoty rodzinnej w powiększonym składzie osobowym, lecz stanowią – co zastanawiające – rozliczne, częściowo przenikające się odniesienia do jakości własnego życia w rodzinie. Egzemplifikacją tego stanu rzeczy jest struktura kategorii wygenerowanych z materiału badawczego, które odsłaniają główne płaszczyzny odniesienia się Narratorki do faktu aborcji brata/siostry (Zestawienie 1). Składają się na nie:

- atmosfera domu rodzinnego postrzegana przez Narratorkę w kontekście faktu aborcji brata/siostry, który miał miejsce przed jej narodzeniem,
- samookreślenie się Narratorki wobec „bycia w ciąży" i aborcji wywiedzione z jej autorefleksyjnego namysłu nad sensem wartości uznawanych za kluczowe w indywidualnym systemie wartości,
- wymagające macierzyństwo przeniknięte cierpieniem Narratorki, wywołanym trudnymi doświadczeniami niepełnosprawności najstarszego syna i postawą rodziców, którzy sugerowali Narratorce dokonanie aborcji najmłodszego syna,

– pola autokreacji Narratorki związane z jej dążeniem do: osiągania dojrzałości osobowej w byciu i stawaniu się kobietą, córką i matką, uwolnienia się od traumatyzującej ją od dzieciństwa świadomości faktu aborcji brata/siostry, a także rozwoju duchowego ukierunkowanego na osiąganie autentycznej harmonii w relacji z Transcendensem.

Zestawienie 1. Struktura kategorii wygenerowanych z danych jakościowych

Koncept	Kategorie	Subkategorie
Świadomość faktu aborcji jako czynnik kształtujący doświadczenia biograficzne	Atmosfera domu rodzinnego Narratorki postrzegana w kontekście aborcji	Ambiwalentny charakter relacji Narratorki z siostrą
		Partnerski charakter relacji Narratorki z babcią
		Trudne relacje Narratorki z matką
		Trudne relacje Narratorki z ojcem
		Poczucie odrzucenia i osamotnienia Narratorki w relacji z rodzicami
		Relacja matki z ojcem nacechowana syndromem współuzależnienia
		Przekaz rodziców kierowany do Narratorki i jej siostry
	Stosunek do „bycia w ciąży" i aborcji w świetle systemu wartości Narratorki	Refleksja nad wartością „bycia w ciąży"
		Stosunek rodziców Narratorki do aborcji
		Stosunek Narratorki do rodziców w perspektywie aborcji
		Stosunek Narratorki do aborcji
		System wartości Narratorki
	Macierzyństwo nacechowane cierpieniem Narratorki odczuwanym na podłożu aborcji	Wsparcie w opiece nad dziećmi okazywane Narratorce przez męża
		Miłość rodziców Narratorki do wnuków – „pomimo sugestii aborcji"
		Zaangażowanie Narratorki w trudne macierzyństwo
		Przeciwstawienie się sugestii rodziców dotyczącej aborcji 3 dziecka
	Pola autokreacyjnej pracy nad sobą Narratorki jako przejawy osobistego odniesienia do aborcji	Doświadczanie macierzyństwa w świetle faktycznej i prognozowanej niepełnosprawności dzieci
		Konfrontowanie się z aborcją jako stymulator nieustannego procesu dojrzewania osobowego
		Rozwój duchowy jako cel pracy nad sobą

Źródło: opracowanie własne.

Świadomość faktu aborcji brata/siostry jawi się więc jako czynnik kształtujący doświadczenia biograficzne Narratorki. Co więcej, wielokontekstowość i ważność znaczeń przypisywanych aborcji w różnych sytuacjach życiowych i na różnych etapach rozwoju Narratorki czyni je kluczowym doświadczeniem w strukturze doświadczeń biograficznych. Ma ono potencjał ogniskowania wokół siebie innych doświadczeń Narratorki, kształtujących jej samopoznawanie, samookreślanie się i samorozumienie na każdym kolejnym etapie jej życia.

Aborcja jako doświadczenie biograficzne

Narratorka jako sześcioletnie dziecko dowiedziała się od swojej babci o aborcji dokonanej przez jej matkę: „«A wiesz co… twoja mama to przed urodzeniem ciebie – ...Jak ona to powiedziała? Nie, że dokonała aborcji… – to usunęła ciążę»" (N). W ten sposób Narratorka została włączona do skrywanej przez swoich rodziców tajemnicy. Informacja ta nie została przez nią zignorowana ani wyparta z pamięci, lecz w nieoczekiwany dla niej samej sposób zarezonowała w jej świadomości, nie dając jej spokoju. W tym wieku aborcja nie przystawała w żaden sposób do świata jej dziecięcych doświadczeń, wiedzy i wyobrażeń o świecie ludzi dorosłych. Silne jednak wrażenie wywarła na niej myśl, iż skutkiem decyzji rodziców jest brak starszego brata lub starszej siostry. Odczucie braku kogoś, kto mógłby być razem z nią i starszą siostrą, gdyby nie decyzja rodziców, wzbudziła powracanie w myślach do tego wydarzenia. W tym sensie Narratorka w tak młodym wieku wkroczyła emocjonalnie i mentalnie w doświadczenie biograficzne jej matki i ojca, stając się milczącym świadkiem radykalnego wejścia w losy drugiego człowieka. Nieoczekiwanie dla nich wydarzenie to zyskało znaczenie dla Narratorki, wpływając na kształtowanie się jej tożsamości, systemu wartości, postaw i wyborów życiowych (Rosół 2017).

Konfrontowanie się Narratorki z aborcją jako doświadczeniem biograficznym ma nieoczywisty charakter. Wyraża się on w formie „wymazywania" aborcji z biografii rodzinnej i ożywionego jej rekonstruowania w biografii indywidualnej.

Aborcja w biografii rodzinnej Narratorki jawi się jako swoista „czarna dziura". Metafora ta oznacza coś więcej niż tylko potraktowanie tego wydarzenia jako tematu tabu w rozmowach członków rodziny. Wówczas bowiem wszyscy o czymś wiedzą, lecz nie chcą o tym mówić. W tym przypadku fakt aborcji pozostawał objęty czymś w rodzaju zbiorowej niepamięci członków rodziny, o czym nie ma śladu w biografii rodzinnej – co jednak silnie oddziaływało na Narratorkę i było potencjalnie destrukcyjne dla spójności rodziny i trwałości więzi rodzinnych w przypadku próby zrozumienia tego, co się wydarzyło. Narratorka przekonała się o tym w jedynej sytuacji, gdy jako nieświadoma niczego sześciolatka zapytała swoją mamę o aborcję, o której dowiedziała się od babci. To najwyraźniej mocno wzburzyło jej rodziców. Usłyszała bowiem od nich:

> I oni podobno mieli rozmowę z moją babcią, co ona za głupotę zrobiła! […] No i miałam od nich taki przekaz, że babcia jest głupia […] i że ona nie powinna takich rzeczy dzieciom mówić. Że to nie jest moja sprawa, i żebym w ogóle takimi rzeczami się nie zajmowała. I tyle.... (N).

Sugestywność i emocjonalność reakcji rodziców w tej sytuacji spowodowały, że Narratorka nigdy więcej nie odważyła się z nikim spośród bliskich jej osób na ten temat porozmawiać.

Wspomniana sytuacja miała jednak biograficzny ciąg dalszy. Narratorka nie potraktowała tego zaskakującego i emocjonalnie trudnego zdarzenia jako definitywnie zakończonego, lecz jako „pryzmat" rozszczepiający niedostrzegane dotąd

subtelne aspekty relacji z rodzicami, umożliwiający jej samopoznanie i samorozumienie z nowej perspektywy. Nadanie faktowi aborcji brata/siostry znaczeń, z nią bezpośrednio niepowiązanych, okazało się przełomowe w biografii Narratorki. Uczyniło je zróżnicowanym kontekstowo komponentem biografii indywidualnej Narratorki występującym w kilku odsłonach: skrywanego przed bliskimi rekonstruowaniu znaczeń faktu aborcji brata/siostry, rozpoznawanego w świetle poczucia nieakceptowania przez rodziców w różnych okresach życia (dzieciństwa, adolescencji i przedproża dorosłości); traumatycznego doznania wywołanego niespodziewaną i zarazem nieakceptowalną dla Narratorki sugestią rodziców dokonania aborcji jej najmłodszego, 4-letniego syna; długotrwałej, wciąż trwającej autokreacyjnej pracy nad sobą, ukierunkowanej na wyzwalanie się Narratorki od traumatyzującego ją doświadczenia aborcji.

Uświadomienie faktu aborcji brata/siostry odegrało i wciąż odgrywa w życiu Narratorki przełomową rolę w tym sensie, że pozwoliło jej dojść do mającego konsekwencje całożyciowe przekonania o byciu niechcianym dzieckiem. Miarą jej poczucia odrzucenia przez rodziców jest dostrzeganie analogii do sytuacji jej nienarodzonego brata lub siostry: „No i dla mnie to jakby taki, taki wniosek nasuwający się […], który tak naprawdę jest mi trudno w sobie obalić: […] że w zasadzie oni mnie też nie chcieli, że cudem uniknęłam śmierci po prostu, w sensie – w łonie" (N). Brak informacji ze strony rodziców czy babci o ewentualnych rozważaniach rodziców dokonania powtórnej aborcji Narratorka kompensuje osobistymi doświadczeniami, traktowanymi jako dowód na ich negatywny stosunek do niej, przejawiany praktycznie od dzieciństwa. Tak rozumiane zidentyfikowanie się z losem nienarodzonego brata/siostry – niezależnie od tego, na ile jest ono zasadne – zaciążyło na całym jej życiu.

Kolejna, bardzo bolesna odsłona przeżywania tematu aborcji wydarzyła się niespodziewanie po wielu latach, w sytuacji podejrzenia zespołu Downa jej trzeciego dziecka. Sugestia rodziców, aby Narratorka, kierując się czysto pragmatycznymi przesłankami, dokonała aborcji i nie narażała się na potencjalnie wiele problemów życiowych, była dla niej traumatycznym przeżyciem. Trauma z jej młodości domknęła się w taki sposób w jej dorosłym życiu, co wyraża w emocjonalnym wyznaniu:

> Aborcja bardzo wybrzmiała w moim dorosłym życiu […] Jakby aborcja ciągnie się przez moje życie, w takim sensie, że jak coś jest nie tak, jak oni sobie to wymarzyli albo zechcieliby mieć to trzeba to odciąć i zabić. Zabić moje cechy charakteru, które im przeszkadzają, zabić kawałek mnie, jak miałam Karola pod sercem (N).

Skrywanie kluczowego dla Narratorki aspektu opowieści o własnym życiu stało się w pewnym momencie jej dorosłego życia, jako żony i matki, trudne do zniesienia. Narratorka odczuła potrzebę mówienia o aborcji jako doświadczeniu biograficznym, która odcisnęła piętno na jej życiu, i której paradoksalnie nigdy nie osobiście dokonała: „Dopiero gdy zaczęłam o tym mówić, to jest to dla mnie takie uwalniające" (N). Potrzebę tę traktuje zarazem jako osobiste katharsis z dławiących ją przez lata negatywnych przeżyć i towarzyszących im napięć emocjonalnych, jak i autokreację uzdalniającą ją do doświadczania pełni życia, akceptacji siebie i rodziców, dążenia do wewnętrznej harmonii na drodze pogłębiania wiary w Boga.

Znaczenie świadomości faktu aborcji brata/siostry dla jakości relacji rodzinnych Narratorki

Mentalna identyfikacja z faktem aborcji brata/siostry jest dla Narratorki wyraźnym obciążeniem w relacjach rodzinnych. Z jej wypowiedzi można bowiem wynieść wrażenie, że właściwa jej wrażliwość moralna i aksjologiczna oraz oczekiwanie empatii i zrozumienia ze strony bliskich nie rezonują z atmosferą domu rodzinnego. Co więcej, pogłębiają w niej przeświadczenie odrzucenia, niezrozumienia i osamotnienia w gronie najbliższych jej osób. Obrazują to różne zdarzenia, które rzutują na kształt stosunków i więzi rodzinnych. Interesujące jest w tym kontekście przybliżenie specyfiki relacji Narratorki z rodzicami.

Relacja Narratorki z ojcem naznaczona doświadczeniem aborcji

Relację z ojcem Narratorka postrzega jako trudną, a nawet traumatyczną, jednakże spośród wszystkich członków rodziny, to właśnie z nim odczuwa najsilniejszą więź emocjonalną. Pomimo niespełnienia przez ojca niemal żadnych jej pragnień i oczekiwań Narratorka identyfikuje się z nim jako córka i wypowiada się o nim w sposób pozytywnie nacechowany emocjonalnie. Z analizy wypowiedzi Narratorki można odnieść wrażenie, że – w przeciwieństwie do jej relacji z matką – odczuwa z ojcem niewidoczną gołym okiem i trudną do wyrażenia słowami bliskość, której jest świadoma i którą sobie ceni, lecz nie manifestuje się ona w spektakularnych wydarzeniach z jej życia. Co zdaje się być w sprzeczności z sekwencją przywoływanych przez Narratorkę sytuacji z udziałem ojca. Ojciec był i nadal jest dla Narratorki jedyną osobą w rodzinie, z którą się identyfikuje.

Postawa ojca, jak opisuje Narratorka, symbolizuje dramat odrzucenia, na który składają się jego negatywny stosunek do wizji przyjścia na świat kolejnego dziecka oraz alkoholizm zapoczątkowany wraz z narodzeniem się córki. Odrzucenie, które – w jej przeświadczeniu – miało miejsce na etapie prenatalnym, jest raniące dla Narratorki, jak również wewnętrzna gotowość ojca do kolejnej aborcji. Narratorka nie pozostawia wątpliwości w tym zakresie:

> No nie…. nie zdecydowali się [na aborcję]. Może zabicie dziecka było tak dużą traumą, że „no dobra jak już jest, to niech już będzie"… Ale wiem, że tata tego nie chciał, w sensie drugiego dziecka. Być może było tak, że mama nie chciała drugiej aborcji, bo wiedziała z czym to się wiąże, itd. A dla taty to było fru, nie? (N).

Dodatkowym wzmocnieniem negatywnym poczucia odrzucenia jest dla Narratorki problem alkoholowy ojca, którego katalizatorem były jej narodziny:

> Jak ja się urodziłam to to się zbiegło też z tym, że mój tata zaczął pić alkohol. […] To mnie utwierdziło w tym, że ja byłam przypadkiem […], wpadką. Czułam tak. Bo jak można to sobie inaczej wytłumaczyć, skoro ojciec po pojawieniu się mnie zaczął pić? Bo sobie nie radził. […] Ja to pamiętam, dla mnie to jest takie no… traumatyczne, że tak powiem, życie było traumatyczne (N).

Szybko pogłębiające się uzależnienie ojca od alkoholu stanowi dla Narratorki nie tylko symbol jej odrzucenia, lecz także udręki uwikłania w trudne do zniesienia realia zdezintegrowanej, cierpiącej rodziny (Woronowicz 1998). Alkoholizm ojca był źródłem wielu dramatycznych doświadczeń, dezorganizujących jej życie codzienne i relacje koleżeńskie. Starała się je znosić w tajemnicy przed światem. Nie zawsze jednak to było możliwe:

> Natomiast później, gdy widziałam, że u moich rówieśników jest trochę inaczej w domu. I pamiętam sytuację, gdy przyszłam z koleżanką do domu... mój tata leżał w przedpokoju, to było dramatyczne dla mnie (N).

Świadomość odrzucenia, zaniedbywania i życia w ciągłym napięciu w obawie o jego zdrowie doprowadzała Narratorkę do kresu wytrzymałości, lecz nie spowodowała odwrócenia się od niego: „Ja go bardzo kochałam i właśnie dlatego chciałam, żeby umarł. Bo mnie to tak bardzo wykańczało [...] bałam się o niego" (N).

Kompensacją braku ojca w codziennym życiu Narratorki było wykreowanie iluzorycznego świata idealnej z nim relacji. Sytuacja uczestniczenia Narratorki w grze pozorów, mającej ukryć przed jej koleżankami alkoholizm ojca, jest bodaj jednym z najbardziej poruszających obrazów niespełnionego pragnienia czułej relacji z ojcem:

> Ja wiedziałam co to znaczy, że jak nie jedzie samochodem, to jest nastawiony na wódę. I tylko powiedział: „to co, idę do miasta, przywiozę ci pączka". Ja: „tak, tato, to super, że mi przywieziesz pączka". To były oczywiście marzenia, nie? On wszedł w to… to było jakby absurdalne, bo on wiedział, gdzie, w jakim celu idzie. On wiedział, że ja wiem w jakim on celu idzie. A przed koleżankami, przed tym wszystkim-graliśmy, że tatuś mi idzie pączka kupić. […] I ten pączek, w głowie mi utkwił tak, że ja do tej pory nie jem pączków (N).

Wydawać by się mogło, że Narratorka ocenia tę sytuację jednoznacznie negatywnie. Pozornie tak. Jedno jednak zdanie i związany z nim moment czułego i troskliwego zwrócenia się ojca do Narratorki pozostawiło trwały ślad w jej pamięci. Na emocjonalnej „pustyni" odrzucenia i samotności skierowane do niej zdanie: „to co, idę do miasta, przywiozę ci pączka" było dla niej wyjątkowym wydarzeniem, trafiającym w jej czułą strunę, ulotnym zmaterializowaniem wymarzonego obrazu relacji z ojcem.

Niewykluczone, że takich ulotnych zdarzeń było więcej, o czym Narratorka nie wspomina. Za każdym jednak razem zderzenie z realnym światem było dla niej bolesne: „rzeczywistość była ponura bardzo i gnuśna. I na końcu podstawówki przestałam jeść. To był też mój bunt". Jak się później okazało, była to nieskuteczna próba zamanifestowania rodzicom niespełnionego pragnienia bliskości i autentyczności we wzajemnych relacjach. Reakcja rodziców, a zwłaszcza ojca, usilnie leczących ją z anoreksji, była dla Narratorki upokarzającym aktem bezsensownej przemocy rodzicielskiej. Ale nawet wtedy, przepełniona żalem do ojca, nie przestała go kochać.

Relacja Narratorki z matką naznaczona doświadczeniem aborcji

Relację z matką Narratorka postrzega zgoła odmiennie od relacji z ojcem. Choć wydaje się, że matka wniosła do jej życia o wiele więcej od jej ojca, niemal w każdym przekazie wyczuwalny jest dystans emocjonalny do matki i nieskrywane rozczarowanie jej postawą. Niewątpliwie dostrzega i w jakimś stopniu również docenia decyzję matki o jej urodzeniu, a także trud znoszenia alkoholizmu męża (ojca Narratorki). Nie są to jednak dla Narratorki okoliczności łagodzące cierpienie spowodowane poczuciem odrzucenia przez matkę: „Ja mamę tak pamiętam właśnie: kawa, papieros i praca. I ciągły, permanentny brak czasu. […] Ona mi nigdy nie powiedziała: kocham cię" (N).

Narratorka nie dysponuje – co prawda – żadnymi informacjami wskazującymi na realne rozważanie rodziców o terminacji drugiej ciąży. Niemniej jednak trwa w głębokim przeświadczeniu o tym, że ryzyko aborcji w jej przypadku istniało. Choć jest zdania, że mogło być spowodowane przez jej mamę, to jednocześnie minimalizuje znaczenie jej wkładu w podjęcie takiej decyzji. Uznaje bowiem, że jej matka kierowała się motywacją związaną z obawami przed przebiegiem zabiegu ginekologicznego i jego konsekwencjami dla własnego zdrowia, a nie miłością do nienarodzonego jeszcze dziecka: „Być może było tak, że mama nie chciała (drugiej aborcji), bo wiedziała z czym to się wiąże" (N). Jest głęboko przekonana o tym, że nie wniosła szczęścia do życia swoich rodziców, lecz im je odebrała: „Oni nie planowali tego. Było dobrze jak jest z «Misiaczkiem», bo «Misiaczkiem» była moja starsza siostra. A ja byłam «Kasia»" (N). A to za mało w przekonaniu Narratorki, aby poczuć z matką autentyczną, głęboko przeżywaną więź. Całą tę sytuację postrzega bowiem w kategoriach cudu: „Myślę, że skoro jestem, tzn. że jakby ja chciałam być, że Pan Bóg chciał, żebym ja była… że pomimo wszystko, pomimo ich niechęci, oni nie mieli nic do gadania, ja jestem!" (N).

Zaangażowanie matki w stwarzanie przez wszystkie lata warunków do życia dla rodziny nie jest dla Narratorki wystarczającym uzasadnieniem dla zmiany krytycznej oceny łączącej je relacji. Bolesna dla niej była bowiem postawa braku zrozumienia potrzeb Narratorki i trudnej do zniesienia dyrektywności z jednej strony, a z drugiej – zamknięcia i niedostępności matki. Narratorka kreśli obraz relacji z matką z czasów jej młodości jako źródło cierpienia doznawanego na podłożu przeświadczenia o braku akceptacji ze strony matki. We wspomnieniach z domu rodzinnego, Narratorka podkreśla brak woli matki do zainteresowania się tym, co ona jako jej córka myśli, odczuwa i przeżywa. Dyrektywność matki była w tym kontekście odbierana przez Narratorkę jako ewidentny przejaw odrzucenia trwającego od chwili jej poczęcia:

> Chodziło o to, że mama chce mi narzucić swoją wolę, nie patrząc na to, jaka ja jestem. To było od tej aborcji, że jakby to, co jej się we mnie nie podoba – uciąć! Lubię mało masła – da mi dużo! Lubię dużo – da mi mało! Jakby… aż mnie to denerwuje teraz. Teraz rozumiem – ona to mi robiła nieświadomie. Ale gdzieś tam było – chęć takiego wciśnięcia mnie w swoje ramy (N).

Wydaje się, że Narratorka dopuszcza do siebie wyjaśnienie powodów takiej postawy matki, które utożsamia z jej wewnętrznymi dylematami związanymi z podejmowanymi jako młoda kobieta decyzjami dotyczącymi aborcji. Nie traktuje tego jednak jako realnej przesłanki do zmiany własnej opinii o tym, jaką była dla niej matką: „Myślę, że ona za bardzo nie miała czasu na przeżywanie czegokolwiek. Albo nie dawała sobie do tego prawa albo bała się dotknąć swojego wnętrza. Bo do tej pory to widzę… absolutnie. To jest ucieczka jakaś (N)". Wybrzmiewa w tej wypowiedzi żal Narratorki do matki o to, że matka nigdy nie dopuściła jej do siebie, nie potraktowała jej jako godnej wtajemniczenia w trudne wybory i związane z nimi wątpliwości. Co więcej, nigdy nie podjęła nawet próby rozmowy na dręczące Narratorkę trudne sprawy. Prawdopodobnie doświadczenie zamknięcia się matki w niedostępnym świecie własnych myśli i przeżyć jest powodem tego, że Narratorka nigdy nie poczuła się potraktowana przez matkę jak jej córka. W przeciwieństwie do ojca, matka nigdy nie stworzyła takich sytuacji, które dałyby Narratorce poczucie zmaterializowania się, choćby na chwilę, wymarzonego obrazu idealnej relacji z kochającą matką.

Paradoksalnie zaangażowanie matki w budowanie – już w roli babci – relacji z dziećmi Narratorki nie jest w stanie zabliźnić poczucia głębokiego zranienia. Co prawda, cieszy Narratorkę obecna sytuacja, w której jej dzieci mają kochających babcię i dziadka. Przesadne jednak okazywanie im miłości i bliskości jest jednak dla Narratorki irytujące. Rozbudza w niej trudne i wciąż nierozwiązane doświadczenia z własnej młodości:

> Trochę mnie uwierała ta relacja, bo widziałam jak moja mama się super zajmuje- to było dziwne, że ona tak się super zajmowała wnukami, serio... tzn. ona była taka nadopiekuńcza. (…) Ale była taka jak przylepa, taka zarzucająca miłością wręcz jak ona jak Ona mi nigdy nie powiedziała: kocham cię, tak im to mówiła non stop! Ja mówię: przestań już to mówić! Oni to wiedzą. Mnie to zaczęło denerwować. I zaczęłam zazdrościć moim dzieciom, że ona im to mówi. I się wkurzać na to (N).

Ambiwalentny stosunek Narratorki do sposobu odnajdywania się matki w roli babci pogłębia w niej przeświadczenie, że pomimo upływu tylu lat nadal nie może liczyć na odczucie autentycznej akceptacji z jej strony. Miłości okazywanej jej dzieciom nie traktuje jako zastępczej formy miłości kierowanej do niej samej jako ich matki. W osobistym wymiarze relacji Narratorki z matką nadal bowiem niewiele się zmieniło.

Relacja Narratorki z rodzicami naznaczona doświadczeniem aborcji

Nierozwiązane problemy w relacji z rodzicami powróciły w dorosłym życiu Narratorki z ogromną siłą. Bolesnym i rozczarowującym Narratorkę doświadczeniem była postawa rodziców w sytuacji podejrzenia we wczesnej fazie ciąży wady genetycznej jej trzeciego syna. Tym, czego Narratorka nie jest w stanie zrozumieć i zaakceptować w postawie rodziców, to sugerowanie jej dokonania aborcji jako rozwiązania przewidywanego problemu z trzecim dzieckiem. Jako szokujący odbiera rozdźwięk między zdolnością jej rodziców do miłości jej dzieci – Krzysia z niepełnosprawnością intelektualną i Laury – a ich niezdolnością do wzbudzenia w sobie miłości wobec

trzeciego, jeszcze nienarodzonego syna. Wzburzenie i rozżalenie Narratorki wobec rodziców jest ogromne: „nawet jakby się urodził syn z zespołem Downa, to nikt nie pomyślał, moi rodzice nie powiedzieli: A jak ty sobie poradzisz? Co ty czujesz? Jakie ty masz przemyślenia na ten temat?" (N). Równie wielka jest irytacja Narratorki z absurdalności sposobu myślenia i postępowania rodziców, ale też własnej słabości, skłaniającej ją do unikania sytuacji trudnych, w których konfrontowałaby swoich rodziców z konsekwencjami tego, do czego próbowali ją namówić. Dyskusję tę toczy więc w swoich myślach: „No ale Karol urodził się zdrowy. I jest we mnie taka chęć, chociaż nie wiem, dlaczego, z czego ona wynika? Chyba tego nie zrobię, bo by to sprawiło przykrość moim rodzicom, żeby [powiedzieć im:] zobaczcie, Karol jest tu zdrowy. Wy kochacie go, bo to widzę itd., i chcieliście go zabić" (N).

Wydarzenie to Narratorka postrzega w kategoriach trwającego od wielu lat cierpienia, które ujawniło się w nowej odsłonie, a którego jej rodzice nadal nie są świadomi. Źródłem cierpienia jest poczucie ponownego odrzucenia, co znajduje wyraz w bardzo ostrych, pełnych dramatyzmu słowach Narratorki: „Jakby aborcja ciągnie się przez moje życie, w takim sensie, że jak coś jest nie tak, jak oni sobie to wymarzyli albo zechcieliby mieć, to trzeba to odciąć i zabić. […] Byśmy nie mieli raz, że jego, a dwa, że mnie. […] Bo mnie by też zabili jako mamę trzeciego dziecka". Tym, czego w przeświadczeniu Narratorki nie wymarzyli sobie rodzice, jest ona sama. Sugestia dokonania aborcji nasila w niej poczucie, że „jest nie taka", że niezależnie od upływu lat ona sama wciąż nie jest wystarczająco godna pełnej ich akceptacji i miłości. Traktuje to jako pokłosie sytuacji z początków jej życia, kiedy sama była niechcianym dzieckiem.

Wnioski

Fakt aborcji brata/siostry Narratorki, choć nie stał się otwarcie składnikiem biografii rodzinnej, przeniknął i w jakimś sensie ukonstytuował biografię indywidualną Narratorki. Informacji o tym wydarzeniu nie potraktowała jako informacji niemającej znaczenia ani też ciekawostki o losach rodziców, czy nawet jako istotnego wydarzenia w życiu jej rodziców. Z informacją tą zidentyfikowała się i głęboko ją przeżyła jako osobiste, silnie traumatyzujące doświadczenie biograficzne. Fakt aborcji stał się dla niej nieoczekiwanie doświadczeniem oddziałującym na postrzeganie samej siebie, jej system wartości, pragnienie spełnienia w miłości, cel swojego życia w dorosłości czy też dążenie do samorozumienia na drodze autokreacyjnej pracy nad sobą. Wspomniane doświadczenie okazało się w tym kontekście stymulatorem rozwoju duchowego Narratorki, otwierającego ją na wiarę w Boga miłosiernego. Z tej perspektywy odnosi się do własnego życia, zwłaszcza tego w fazie prenatalnej, w kategoriach cudu; do czynu aborcji rodziców – w kontekście duchowego pojednania się z nimi; oraz do odnalezienia celu życiowego – jako misji życia dla kogoś. Tym kimś jest jej niepełnosprawny syn, zapracowany mąż, a nawet rodzice, o których uważa, że musi ich chronić przed moralnymi konsekwencjami powrotu do wspomnień o aborcji.

Namysł Narratorki nad sensem rodzicielstwa prowadzi ją do przekonania o nadrzędnej wartości zrodzenia z siebie człowieka. Utożsamia ją z wyjątkowym darem, którego odrzucenie jest błędem. O wiarygodności takiego rozumowania świadczą podejmowane przez Narratorkę decyzje dotyczące macierzyństwa i faktyczne czyny miłości macierzyńskiej, które należy traktować jako realizację deklarowanych przez nią wartości duchowych i sakralnych.

Pomimo upływu lat i nawiązania z rodzicami relacji na innej płaszczyźnie, w której Narratorka jest już żoną i matką, a jej rodzice dziadkiem i babcią jej dzieci, w radzeniu sobie z różnymi odsłonami doświadczenia aborcji jest nadal samotna. Nigdy nie mogła, i nadal nie może, liczyć na gotowość rozmowy na te tematy z rodzicami ani z siostrą, a nawet z babcią. Nikt z jej bliskich nie miał wewnętrznej determinacji, odwagi lub też potrzeby zagłębienia się intelektualnego i duchowego w rzeczywistość czynu aborcji. Narratorka postrzega siebie jako jedyną w rodzinie osobę odczuwającą taką potrzebę. Jednakże po nieudanej konfrontacji z rodzicami w dzieciństwie nie odzyskała już odwagi do podjęcia rozmowy na ten temat ani z rodzicami, ani z siostrą czy babcią. Każde z nich tworzyło zamknięte i w dużej mierze nieprzystające do siebie światy, do których inne osoby nie miały dostępu. Samotność Narratorki jest w tym kontekście doświadczeniem towarzyszącym doświadczeniu odrzucenia i zarazem je potęgującym.

Wrażliwość Narratorki w przeżywaniu cierpienia odrzucenia przez rodziców odsłania odczuwany przez nią, choć nienazwany wprost, jego wymiar egzystencjalny. Cierpienie Narratorki jest bowiem odnoszone do doświadczenia samotności pośród bliskich, swoistej pustki niewypełnionej faktyczną osobową współobecnością z rodzicami, babcią i siostrą. Samotność Narratorki pogłębia i utrwala poczucie odrzucenia. Odrzucenie uzasadnia jej osamotnienie. Prowadzą one Narratorkę do przeświadczenia o utraconej szansie autentycznego doświadczenia obecności osobowej rodziców, babci i siostry w egzystencjalnie ujmowanej sytuacji spotkania.

Opisany sposób funkcjonowania Narratorki pod wieloma względami koresponduje z nie do końca jeszcze poznanym syndromem „ocalałej od aborcji". Jego charakterystyczne objawy podobne są do tych związanych ze stresem pourazowym i dotyczą dzieci, które doświadczyły straty brata lub siostry właśnie w wyniku aborcji (Ney 1983). Kluczowym symptomem „ocalałych" jest wina egzystencjalna, prowadząca do życia w wiecznym konflikcie wewnętrznym i ambiwalencji, zarówno w stosunku do rodziców (szczególnie matki), jak i samej siebie (Ney et al. 2010). Takiego stanu rzeczy upatruje się w lękowym schemacie przywiązania do być może straumatyzowanej po aborcji matki (Jankowski et al. 2017). Życie Narratorki – w ciągłym poczuciu bycia niedoskonałą, zaburzenia przewodu pokarmowego i anoreksji – wpisują się w obraz „ocalałej" (Ney 1997). Pełnię dostrzeganego syndromu uzupełnia życie marzeniami, gdzie z ojcem tworzy nierealny świat wspólnej, idealnej egzystencji (Jankowski et al. 2017). Ambiwalencja wydaje się więc kategorią trafnie wyrażającą sens doświadczeń biograficznych Narratorki, co znajduje odzwierciedlenie w jednoczesnym odczuwaniu troski o rodziców z poczucia żalu i złości wobec nich.

Podsumowanie

Aborcja w rodzinie, w którą Narratorka została mimowolnie wtajemniczona, była traktowana jako temat tabu w kręgu najbliższych jej osób. Wiąże się to niewątpliwie ze świadomością społecznego piętna aborcji. Przeniknięta religijną wizją grzechu i nierozwiązywalnym sporem na poziomie ideologicznym aborcja była w czasach dzieciństwa, adolescencji i pierwszej dekady dorosłości Narratorki ukrywana w obawie przed społecznym ostracyzmem. Ten silnie wybrzmiewający w wymiarze duchowym i społecznym dylemat jest widoczny w opisanym przypadku już na poziomie relacji rodzinnych. Zmierzenie się Narratorki z poczuciem odrzucenia powoduje silne skoncentrowanie na rozwoju duchowym i religijnym. Jednocześnie istnieje nierozwiązany problem w relacjach rodzinnych, objawiający się wewnętrznym dyskomfortem i ambiwalencją w stosunku do rodziców, a także dostrzeganym syndromem „ocalałej". Opisany syndrom i sposób funkcjonowania rodziny, która doświadczyła aborcji, pokazują potrzebę poszerzenia badań w paradygmacie jakościowym, co sprzyjać będzie pogłębionemu analitycznie wglądowi w subtelne aspekty doświadczenia aborcji w innych rodzinach. Na tym tle interesujące poznawczo wydaje się rozpoznanie znaczenia społecznego kontekstu aborcji. Konfrontacyjny charakter debaty publicznej, silnie polaryzujący środowiska *pro-life* i *pro-choice,* nie sprzyja kompromisowi społecznemu. Napięcia w przestrzeni społecznej mogą przekładać się na stosunki wewnątrzrodzinne oraz utrudniać radzenie sobie z przedmiotową kwestią.

Wybrzmiewający w narracji aspekt „zmiany kierunku" życia przez Narratorkę pokazuje, że nie wszystkie postawy rodzicielskie są powielane przez dzieci, nawet w sytuacjach takich samych kryzysów. Objawiające się tu dwa skrajne paradygmaty: humanizmu chrześcijańskiego i utylitaryzmu, rozwijają się na podłożu poczucia porzucenia przez rodziców w pierwszym przypadku i pragnieniem realizacji swoich celów z drugiej strony (celów innych niż posiadanie dziecka). Utylitaryzm rodziców jest widoczny w nastawieniu do wartości pracy, która wyznacza im rytm życia, oparty na dobrobycie i zabezpieczeniu finansowym całej rodziny. Pełne zaangażowanie w pracę wpływa na jakość więzi rodzinnych, których brak boleśnie odczuwa Narratorka. Istniejące różnice w wyznawanych wartościach nie prowadzą w tym przypadku do całkowitego zerwania więzi, choć na pewno mają wpływ na emocjonalne oddalanie się od siebie i utwierdzanie w poczuciu bycia niechcianym dzieckiem.

Bibliografia

Bednarz-Łuczewska P., Łuczewski M. (2012) *Podejście biograficzne* w: *Badania jakościowe*, t. 2, *Metody i narzędzia*, D. Jemielniak (red.), Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 91–110.

Bogdan R. C., Biklen S. K. (2007) *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*, 5th ed., Boston, Allyn & Bacon.

Ciepły F. (2014) *Aborcja eugeniczna a dyskryminacja osób niepełnosprawnych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych", nr 2, s. 71–87.

Ciżyńska A. (2017) *Życie dziecka kontra prawo do samostanowienia, czyli kilka uwag o relacji aborcji i prawa konstytucyjnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ", nr 2, s. 22–35.

Cox M. J., Paley B. (2003) *Understanding Families as Systems,* „Current Directions in Psychological Science", nr 12(5), s. 193–196, https://doi.org/10.1111/1467-8721.01259.

Crawley S. L., Willman R. K., Clark L., Walsh C. (2009) *Making Women the Subjects of the Abortion Debate: A Class Exercise that Moves Beyond „Pro-Choice" and „Pro-Life*", „Feminist Teacher", nr 19(3), s. 227–240, https://doi.org/10.1353/ftr.0.0051.

Denzin N. K. (2007) *Grounded Theory and the Politics of Interpretation* w: *The SAGE Handbook of Grounded Theory*, A. Bryant, K. Charmaz (red.), s. 454–471, London, SAGE Publication Ldt., https://doi.org/10.4135/9781848607941.n21.

Desperak I. (2003) *Antykoncepcja, aborcja i… eutanazja. O upolitycznieniu praw reprodukcyjnych w Polsce*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica", nr 30, s. 193–207.

Filipiuk Ł. (2023) *O możliwości dialogu środowisk pro-life i pro-choice w kwestii życia poczętego,* „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła", nr 2(162), s. 35–51, https://doi.org/10.58324/s.323.

Grabowska M. (2023) *W stronę nowej podmiotowości politycznej. Protesty aborcyjne, teoria społecznej reprodukcji i procesy demokratyzacji*, „Przegląd Socjologiczny", nr 72(3), s. 39–67, https://doi.org/10.26485/PS/2023/72.3/2.

Harrington P. V. (1971) *Human Life and Abortion*, „The Catholic Lawyer", nr 17(1), s. 11–44.

Jankowski J., Awtuch A., Rusiecka B. (2017) *The Survivors. The Category of Survivors and its Various Forms*, „Psychoonkologia", nr 21(3), s. 113–134, https://doi.org/10.5114/pson.2017.77299.

Konecki K. (2000) *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Król M. (2014) *Założenia aksjologiczne oraz warianty dyskursu aborcyjnego*, „Studia Prawno-Ekonomiczne", nr 92, s. 103–127.

Krupa R. (1997) *Doświadczenie aborcji w relacjach mężczyzn*, „Roczniki Nauk Społecznych", nr XXV(2), s. 105–121.

Lalak D. (2010) *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w perspektywie pedagogicznej*, Warszawa, Wydawnictwa Akademickie Żak.

Lewandowska-Tarasiuk E., Lichański J. Z., Mossakowska B. (2016) *Terapia słowem*, Warszawa, Wydawnictwo Pani Twardowska.

Lichtman M. (2014) *Qualitative Research for the Social Sciences*, Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington, DC, Sage Publications Inc.

Ney P. G. (1983) *A Consideration of Abortion Survivors,* „Child Psychiatry & Human Development", nr 13(3), s. 168–179, https://doi.org/10.1007/BF00705857.

Ney P. G. (1997) *Deeply Damaged: An Explanation for the Profound Problems Arising from Infant Abortion and Child Abuse*, Victoria [Canada], Pioneer Publishing.

Ney P. G., Sheils C. K., Gajowy M. (2010) *Post-Abortion Survivor Syndrome: Signs and Symptoms*, „Journal Prenatal Perinatal Psychol Health", nr 25, s. 107–129.

Nowak-Dziemianowicz M. (2007) *Czy świat człowieka ma postać narracji? O możliwościach badania, rozumienia i zmiany* w: *Narracja – Krytyka – Zmiana. Praktyki badawcze we współczesnej pedagogice*, E. Kurantowicz, M. Nowak-Dziemianowicz (red.), Wrocław, Wydawnictwo Naukowe DSW, s. 13–24.

Ostaszewska A. (2014) *Wprowadzenie do auto/biografii. Refleksja badaczki doświadczeń biograficznych kobiet. Perspektywa feministyczna* w: *Badanie biografii – źródła, metody, konteksty*, R. Skrzyniarz, E. Krzewska, W. Zgłobicka-Gierut (red.), Lublin, Wydawnictwo Episteme, s. 53–68.

Patton M. Q. (2015) *Qualitative Research and Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*, 4th ed., Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington, DC, Sage Publication Inc.

Picker E. (2007) *Godność człowieka a życie ludzkie. Rozbrat dwóch fundamentalnych wartości jako wyraz narastającej relatywizacji człowieka*, tłum. J. Merecki, Warszawa, Oficyna Naukowa.

Poglądowa P., Frączek P., Jabłońska M., Pawlikowski J. (2013) *Medyczne, etyczne, prawne i społeczne aspekty badań prenatalnych w Polsce*, „Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu", nr 2, s. 103–109.

Pupavac M. (2022) *I Think, I Feel, I Decide: The Polish Struggle for Reproductive Rights,* „Slavia Meridionalis", nr 22, s. 1–13, https://doi.org/10.11649/sm.2879.

Rosół A. (2017) *Dispute about Europe. National or European State?*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia", nr 14, s. 205–213, https://doi.org/10.16926/fil.2017.14.08.

Silverman D. (2008) *Interpretacja danych jakościowych*, tłum. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Singer P. (2007) *Etyka praktyczna*, tłum. A. Sagan, Warszawa, Książka i Wiedza.

Skibińska E. (2006) *Mikroświaty kobiet. Relacje autobiograficzne*, Warszawa, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji.

Solarczyk-Szwec H. (2015) *Cztery ćwiartki biograficznego uczenia się*, „Rocznik Andragogiczny", nr 22, s. 119–133, https://doi.org/10.12775/RA.2015.006.

Stankiewicz W. (2010) *Kwestie aborcji i eutanazji w kontekście prawa do życia*, „Studia Gdańskie", nr 27, s. 203–222.

Szczepaniec M. (2013) *Etyczne i prawne aspekty dopuszczalności aborcji ze względów eugenicznych,* „Białostockie Studia Prawnicze", nr 13, s. 77–84, https://doi.org/10.15290/bsp.2013.13.07.

Szuryga-Kołacz M. (2013) *Wpływ aborcji na relację małżeńską i rodzinną*, „Rozprawy Społeczne", nr VII(2), s. 126–131.

Szymczyk M. (2008) *Singer pokonany?*, „Diametros", nr 15, s. 94–96.

Urbaniak-Zając D., Piekarski J. (2022) *Metodologiczna rekonstrukcja warunków tworzenia wiedzy. Wybrane zagadnienia*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Wejbert-Wąsiewicz E. (2014) *Enklawy i eksklawy aborcyjne – dynamika i źródło zmian,* „Opuscula Sociologica", nr 2, s. 31–41.

Wejbert-Wąsiewicz E. (2011) *Aborcja między ideologią a doświadczeniem indywidualnym: monografia zjawiska*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, https://doi.org/10.18778/7525-538-6.

Woronowicz B. T. (1998) *Alkoholizm jest chorobą*, Warszawa, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Źródła internetowe

Bans-Akutey A., Tiimub B. M. (2021) *Triangulation in Research*, „Academia Letters", https://doi.org/10.20935/AL3392.

O Autorach

Arkadiusz Wąsiński jest doktorem habilitowanym zatrudnionym na stanowisku profesora Uniwersytetu Łódzkiego. Pełni od 2020 r. funkcję prodziekana ds. jakości kształcenia na Wydziale Nauk o Wychowaniu UŁ. Zainteresowania naukowo-badawcze rozwija przede wszystkim w obszarze autokreacji człowieka dorosłego jako doniosłego egzystencjalnie doświadczenia biograficznego, a w tym kontekście autokreacji do rodzicielstwa oraz egzystencjalnych problemów starzenia się i starości. Uhonorowany „Nagrodą za wybitną monografię" w roku 2019 przez Zarząd Akademickiego Towarzystwa Andragogicznego.

Kamila Rzosińska jest magistrem pedagogiki specjalnej, specjalistą od zarządzania zasobami ludzkimi i terapeutą behawioralnym. Od kilkunastu lat pracuje z dziećmi ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodzinami. Obecnie jest zatrudniona w Centrum Psychologiczno- Pedagogicznym Futurum w Łodzi na stanowisku koordynatora ds. merytorycznych. Przestrzeń zainteresowań naukowo- badawczych umiejscawia w tematach związanych z procesami autokreacyjnymi i biograficznym uczeniem się.

Arkadiusz Wąsiński is a postdoctoral fellow employed as a professor at the University of Lodz. Since 2020, he has been serving as Vice-Dean for Educational Quality at the Faculty of Education Sciences of the University of Lodz. He develops his scientific and research interests primarily in the area of adult self-creation as an existentially momentous biographical experience, and in this context, self-creation for parenthood and existential problems of aging and old age. Honored with the "Award for Outstanding Monograph" in 2019 by the Board of Directors of the Academic Andragogical Society.

Kamila Rzosińska has a master's degree in special education. She is also a specialist in human resources management and a behavioral therapist. Since 2004, she has been working with children with autism spectrum disorder and intellectual disabilities as well as their families. Currently, she is employed at the Futurum Psychological and Pedagogical Center in Lodz as a substantive coordinator. Her scientific and research interests are related to self-creation processes and biographical learning.

creative commons © by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY 4.0